

УДК 374-051:37(045)

І. В. Никитюк,  
завідувач відділу виховної роботи ВППО

## Розвиток професійних компетентностей педагогів в умовах інноваційного освітньо-виховного середовища



*upbringing of students is outlined.*

**Key words:** teacher professional competence, educational technologies, educational space, values, methodical system, innovative educational environment.

*Розкрито шляхи розвитку професійних компетентностей педагогів в умовах інноваційного освітньо-виховного середовища; окреслено структуру методичної роботи з питань підготовки педагогів до виховання учнів.*

**Ключові слова:** професійна компетентність педагога, освітні технології, виховний простір, цінності, методична система, інноваційне освітньо-виховне середовище.

**Nykytiuk I. V. Development of Teachers' Professional Competencies in Conditions of Innovative Educational Environment.**

*The ways of development of teachers' professional competencies in conditions of innovative educational environment are revealed; the structure of methodical work on the teacher training for the*

**Постановка проблеми.** Інтеграція України в європейське і світове співтовариство сприяє підвищенню якості освіти, прискорює генерування життєспроможної особистості. Сучасний освітній процес покликаний не лише формувати в учнів необхідні компетенції, надавати ґрунтовні знання з різних предметів, а й виховувати патріота з активною громадянською позицією.

Основні завдання виховної діяльності освітніх закладів зумовлено пріоритетними напрямками, визначеними у ряді державних документів, зокрема, у Законі України «Про освіту».

В. О. Сухомлинський наголошував, що «майстерність і мистецтво виховання всебічно розвинутої особистості полягає в умінні педагога відкрити буквально перед кожним, отже й перед найпосереднішим, найважчим вихованцем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, виявити себе, заявити про своє Я, черпати сили з джерела людської гідності, почувати себе не обділеним, а духовно багатим» [6, с. 73].

Сучасні інноваційні технології компетентнісної освіти, спрямованої на створення належних умов для стимулювання і задоволення потреб учнів у самореалізації їх інтелектуального потенціалу, є особливо актуальними. Сьогодні потребує орієнтації на особистість, із врахуванням досягнень педагогіки і психології.

«Такі технології, – зазначає І. Д. Бех, – створюють максимальні можливості життєвого самовизначення вихованців, що означає розкриття перед ними світу людських взаємин у всій їх складності й суперечливості, вирізнення тих моделей взаємодії людей, які можуть вести до успіху. Це впливає з самої суті повноцінного виховання як залучення підростаючої особистості до світу людських цінностей і норм взаємовідносин зі світом, що неможливо без свідомого (тобто заснованого на вільному самовизначенні) дотримання відповідних норм і цінностей» [1, с. 132].

В сучасних умовах модернізації педагогічної освіти в контексті європейської інтеграції ключове значення має професійна компетентність учителя, який є ключовою фігурою освітньо-виховного процесу.

**Виклад основного матеріалу.** У Концепції «Нова українська школа» окреслено основні позиції щодо вибудови сучасного виховного процесу, який передбачає науково обґрунтовані дії педагога та відповідно організовані ним дії вихованців, підпорядковані досягненню спеціально спроектованої системи виховних цілей.

Головне завдання сьогоденної практики – створення виховного простору. «Виховний простір – це не тільки середовище, а й духовний простір учня і педагога, це простір культури, що впливає на розвиток

## Методичні публікації

особистості. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистості, котра самореалізується у різних виховних середовищах (академічне середовище, клубне, середовище творчих майстерень тощо)» [4, с. 14].

Реалізація виховних завдань потребує постійного підвищення рівня компетентності, педагогічної майстерності педагога, розширення його світогляду, розвитку творчості та ініціативи. Саме йому належить провідна роль у реалізації сучасних технологій виховної роботи на основі проектування розвитку особистості, її пізнавальних інтересів, здібностей кожного з вихованців у процесі становлення учнівського колективу.

Відповідно до цього відділом виховної роботи Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (ВІППО) визначено як пріоритетну науково-методичну проблему «Розвиток професійних компетентностей педагогів як передумова формування освітньо-виховного середовища». При цьому професійна компетентність сучасного педагога розглядається як своєрідна відповідь на проблемну ситуацію, яка виникла у національній освіті внаслідок протиріччя між необхідністю забезпечити сучасну якість навчання та неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом за рахунок подальшого обсягу інформації, що пропонується учням для засвоєння.

Діяльність методистів відділу зорієнтовано на розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої та позашкільної освіти, а саме:

- заступників директорів шкіл з виховної роботи, педагогів-організаторів, класних керівників;
- директорів, методистів, керівників гуртків закладів позашкільної освіти;
- вчителів предметів освітньої галузі «Мистецтво»;
- вчителів предметів «Фізична культура» і «Захист Вітчизни»;
- шкільних бібліотекарів.

Сформовано належну структуру методичної роботи з відповідними категоріями освітян.

Значна увага приділена оновленню змісту програм освітньої діяльності та навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації педагогів.

Упроваджуються спецкурси, розроблені науково-педагогічними працівниками кафедр, лабораторії освітніх інновацій та координації діяльності районних, міських методичних кабінетів, методистами відділу виховної роботи.

Розроблено організаційно-змістову модель щодо розвитку професійних компетентностей педагогів, у рамках реалізації якої організовано і проведено постійно діючі, науково-практичні, проблемні семінари, семінари-практикуми, зокрема:

- «Виховна діяльність школи як цілісна педагогічна система», «Виховна система у контексті життєтворчості особистості» – для методистів з виховної роботи районних (міських) методичних кабінетів (І. В. Никитюк);

- «Вивчення історико-культурної спадщини України у процесі викладання предметів художньо-естетичного циклу» – для методистів музичного, образотворчого мистецтва та художньої культури районних (міських) методичних кабінетів (Н. Л. Червінська, М. Я. Миць);

- «Формування інноваційного освітнього простору – умова професійного зростання педагогів-виховників» (з метою підтримки та популяризації творчих здобутків методистів із виховної роботи та позашкільної освіти районних, міських методичних кабінетів області) (І. В. Никитюк);

- «Шкільна бібліотека – центр духовно-морального становлення особистості» (Н. С. Романюк);

- дводенні польові навчання фахівців відділів (управлінь) освіти, які опікають питання підготовки учнівської молоді до служби у Збройних силах України та предмет «Захист Вітчизни» (О. Ю. Дикий, М. М. Корнейко).

Безпосередня участь методистів відділу в семінарі-тренінгу з реалізації польсько-українського проекту «Шкільна академія підприємництва – 3» («Підготовка консультантів-методистів з упровадження у школах публікації «Уроки з підприємницьким тлом») сприяла підвищенню рівня професійної кваліфікації через запровадження елементів підприємницької освіти для педагогів з метою використання вищезазваної публікації не тільки на уроках, а й у позаурочній та клубній діяльності.

Реалізація системи фахового зростання вчителів передбачає поєднання навчальної, наукової та методичної складових. Із цією метою підготовлено: інформаційно-методичні матеріали для проведення лекційних та практичних занять, індивідуальні завдання для слухачів курсів підвищення кваліфікації; аналітико-бібліографічні посібники педагогічного спрямування в рамках серії «Інформаційний простір освіти» у співпраці з Волинською обласною бібліотекою для юнацтва.

Вивчення практики виховання учнів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти дає можливість констатувати суперечність між потребою актуалізації культурно-історичного контексту патріотичного виховання підрастаючого покоління в умовах модернізаційних суспільних змін та недостатньою розробкою змістового й методичного компонентів післядипломної педагогічної освіти [2, с. 235].

З урахуванням цього розроблено організаційно-змістову модель підготовки педагогів до національно-патріотичного виховання, визначено орієнтовні організаційно-змістові напрями методичної роботи, зокрема: «Сучасна теорія і практика патріотичного виховання учнів», «Закономірності, принципи, підходи та системи патріотичного виховання», «Фахова та функціональна готовність педагогів до національно-патріотичного виховання учнів», «Сучасні педагогічні технології та новації у патріотичному вихованні зростаючих громадян України».

Інформаційно-методичний супровід проектування виховної системи у навчальних закладах області з цієї проблеми здійснюється із використанням досвіду НВК

«Гімназія № 14 ім. В. О. Сухомлинського» м. Луцька, на базі якої діє Школа перспективного педагогічного досвіду – авторської системи формування національної свідомості учнів, батьків, учителів «Корінням – в етнос, гіллям – у світову цивілізацію» (М. М. Кардаш). Теми занять: «Національне виховання в умовах реформованої школи. Інноваційна діяльність НВК „Гімназія № 14 ім. В. О. Сухомлинського” – основа розвитку дитячої обдарованості»; «Взаємодія школи та сім'ї у вихованні підростаючого покоління» (з досвіду роботи родинного університету «Батьківська світлиця»); «Використання краєзнавчого матеріалу у формуванні національно свідомої особистості школяра» (з досвіду роботи кафедри педагогів-кураторів); «Народний етнографічний музей „Світлиця” – духовний осередок навчального закладу „Гімназія № 14 ім. В. О. Сухомлинського”».

Розвитку професійних компетентностей педагогів, становленню виховної системи закладів загальної середньої освіти сприяють:

- проведення обласних фахових конкурсів «Учитель року», «Кращий інноваційний урок фізичної культури та урок фізичної культури з елементами футболу», «Класний керівник року», «Моє покликання – методист» (номінація «Методист з виховної роботи районного (міського) методичного кабінету», конкурс «Шкільна бібліотека»);

- виявлення, вивчення та узагальнення перспективного педагогічного досвіду роботи педагогів, його презентація в області та Україні, зокрема:

*Савчук Л. М.*, методиста з виховної роботи управління освіти м. Нововолинська, переможця обласного етапу Всеукраїнського турніру «Моє покликання – методист» «Соціалізація особистості учня на засадах інноваційної педагогіки» (І. В. Никитюк);

*Ящука В. Я.*, заступника директора з виховної роботи ЗОШ І–ІІІ ст. с. Садів Луцького району «Національне виховання – виховання патріота, громадянина України» (узагальнені матеріали з досвіду роботи опубліковано у додатку до науково-методичного вісника «Педагогічний пошук» в електронній газеті «Педагогічні роздуми» № 1, 2016 рік) (І. В. Никитюк);

*Янчук О. А.*, вчителя образотворчого мистецтва КЗ «Луцька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 23 Луцької міської ради», лауреата Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» «Ізотерапія як ресурс педагогічного впливу на розвиток творчого потенціалу особистості школяра у процесі навчання» (Н. Л. Червінська);

*Данилюк О. М.*, методиста методичного кабінету відділу освіти Ківерцівської РДА, переможця Всеукраїнського конкурсу «Ключові компетентності в системі підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів» (Н. С. Романюк);

*Войцеховського В. В.*, вчителя фізичної культури Волинського обласного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної сотні «Система військово-прикладної фізичної підготовки

учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою» (О. Ю. Дикий);

*Кочубей Л. В.*, учителя фізичної культури гімназії № 18 м. Луцька «Духовний розвиток та фізичне загартування гімназистів через впровадження фізкультурно-оздоровчого патріотичного фестивалю „Нащадки козацької слави”» (О. Ю. Дикий).

При організації науково-методичної роботи з педагогами-виховниками та педагогами, які працюють в освітніх галузях «Мистецтво», «Здоров'я. Фізична культура», значна увага зосереджується на підготовці навчально-методичних рекомендацій, рецензуванні статей, інформаційно-методичних матеріалів з досвіду роботи.

Актуальним напрямом діяльності відділу є методичне забезпечення реалізації Концепції художньо-естетичного виховання учнівської молоді та оновленої навчальної програми «Мистецтво» (методист Червінська Н. Л.). Серед найбільш ефективних форм роботи відзначаємо: семінар-практикум для керівників методичних об'єднань учителів предметів художньо-естетичного циклу «Компетентнісний підхід в освіті як складова професійного розвитку педагога»; обласні авторські лабораторії на базі досвіду роботи педагогічних працівників, що мають звання «заслужений вчитель України», «учитель-методист», переможців та лауреатів всеукраїнського конкурсу «Учитель року»; творчі групи, майстер-класи, семінари-практикуми.

Інформаційно-методичну діяльність щодо формування здоров'язбережувальних компетентностей педагогів спрямовано на виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року (О. Ю. Дикий).

Триває пошук оптимальних шляхів ефективного впровадження педагогічних інновацій, які спрямовано на реалізацію принципу «Школа майбутнього – школа здоров'я, радості та духовності». Намітилась тенденція щодо створення в області мережі Шкіл сприяння здоров'ю. Нині ці навчальні заклади інтенсивно структуруються, моделюються.

Цьому сприяють:

- участь у Всеукраїнському конкурсі-захисті сучасної моделі навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю (І. В. Никитюк);

- дослідно-експериментальна діяльність у рамках:

Всеукраїнського експерименту «Психолого-педагогічне проектування соціального розвитку особистості учнів загальноосвітніх навчальних закладів» під керівництвом доцента кафедри психології управління ЦІППО УМО НАПН України, кандидата педагогічних наук В. О. Киричука (м. Київ);

регіонального освітнього проекту «Лідер освітніх інновацій» під керівництвом доцента, кандидата педагогічних наук В. В. Вітюк, кандидата педагогічних наук Н. М. Ткачук;

Всеукраїнського проекту «Вчимося жити разом» (координатор Н. А. Поліщук);

експериментального впровадження здоров'язбережувальної технології «Навчання в русі» (координатор О. Ю. Дикий).

Орієнтиром у цьому напрямі діяльності є Луцька гімназія № 4 ім. Модеста Левицького (директор О. А. Мишковець), яку визнано освітньо-інформаційним центром щодо впровадження здоров'яформуючих, здоров'язбережувальних технологій навчання і виховання школярів у Волинській області.

Актуальною залишається проблема подолання соціально небезпечних проявів серед дітей та молоді.

З метою науково-методичного супроводу розбудови превентивного виховного простору в освітніх закладах області:

- здійснюється підготовка класних керівників до впровадження виховної програми «Особиста гідність», «Безпека життя», «Громадянська позиція». Тренінгові заняття на курсах підвищення кваліфікації сприяють усвідомленню учасниками сутності понять «людська та особиста гідність», формуванню навичок гідної поведінки для особистісного зростання та усвідомленого стійкого прагнення до змін (науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки і психології, центру практичної психології та соціальної роботи);

- налагоджено співпрацю із Всеукраїнською благодійною організацією «Український фонд „Благополуччя дітей”» (координатор В. С. Петрович, доцент СНУ імені Лесі Українки); з обласним управлінням ювенальної превенції, представники якого беруть участь у тематичних зустрічах зі слухачами курсів підвищення кваліфікації;

- розроблено методичні рекомендації для педагогічних колективів навчальних закладів «Педагогічна профілактика девіантної поведінки».

Створено оптимальні організаційні умови для зростання фахової майстерності педагогічних працівників закладів позашкільної освіти (І. В. Никитюк, О. М. Погонська).

Пропаганді діяльності та досягнень педагогічних колективів позашкільних установ області сприяє участь у фахових конкурсах, виставках, фестивалях, зокрема, у Всеукраїнському конкурсі майстерності педагогічних працівників закладів позашкільної освіти «Джерело творчості», Всеукраїнському конкурсі рукописів навчальної літератури, навчальних програм за напрямками: дослідницько-експериментальним, еколого-натуралістичним, науково-технічним, художньо-естетичним, туристсько-краєзнавчим, військово-патріотичним; участі в обласній виставці

«Творчі сходинок педагогів Волині» у номінації «Виховна робота. Позашкільна освіта».

Ми свідомі того, що час вимагає від нас, педагогів, методистів упровадження виховних технологій, психолого-педагогічних рекомендацій щодо формування і розвитку в молодій особистості системи і загальнолюдських, і національних, і морально-духовних цінностей.

**Висновки.** З метою підвищення статусу виховання, оновлення його змісту, забезпечення цілісності виховного простору в районі (місті) рекомендуємо педагогічній громадськості зосередити увагу на створенні регіональної концепції становлення і розвитку моделей виховних систем. У цьому контексті маємо на увазі не ряд різноманітних, щохвилинних заходів, а саме концептуальні основи подальшої діяльності, виховну стратегію на найближчі роки. Таким чином відбуватиметься перехід від «педагогіки заходів» до педагогіки формування особистісних рис і якостей. Це дасть можливість кожній школі мати індивідуальне обличчя, почерк, вибрати зміст, форми, методи і засоби виховання.

Упровадження педагогічних методик та інноваційних виховних технологій є однією із педагогічних умов підвищення ефективності виховання дітей та молоді й передбачає поєднання і функціонування таких складників методичної системи, як: а) науково-методичне забезпечення впровадження перспективного педагогічного досвіду, прогресивних ідей світової і вітчизняної наукової та народної педагогіки, нових концепцій виховання і розвитку особистості; б) дослідно-експериментальна робота; в) апробація експерименту; г) діяльність школи педагогічної майстерності; г) діяльність психологічної служби тощо.

Така організація методичної роботи дає можливість формувати інноваційний стиль діяльності кожного педагогічного колективу.

Впровадження в освітній процес закладів загальної середньої та позашкільної освіти педагогічних інновацій, авторських методичних систем, створення оптимальних організаційних умов для зростання педагогічної майстерності й фахової компетентності педагогів області відбувається за умов активної творчої співпраці методистів відділу, викладачів кафедр, лабораторій Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти з навчально-методичними установами області та держави.

### Література

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. *Вибр. наук. праці. Виховання особистості: у 2 т. Т. 1.* Київ; Чернівці: Букрек, 2015. 839 с.
2. Виховуємо громадян – патріотів України: наук.-метод. посіб. Черкаси: Вид-во ЧОІПОПП, 2011. 273 с. URL: <http://ippro.com.ua/library/attachments/article/376>
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/17/mon.pdf>
4. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 30 жовт. 2011 р. № 1243. *Виховна робота в школі.* 2011. № 12. С. 2–26.
5. Про освіту: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-XVIII. *Відом. Верховної Ради.* 2017. № 38/39. Ст. 380.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. *Вибр. твори:* в 5 т. Київ, 1976. Т. 1. С. 55–208.